

Slutrapport: Privata initiativ till kollektiva nyttigheter inom svenskt jordbruk – potential för kollektiv samverkan[†]

Gunnar Lindberg* och Erik Fahlbeck**

Uppsala 2006-06-22

[†] Denna slutrapport bygger på en mer omfattande rapport med samma namn som kommer att tryckas vid institutionen för ekonomi, SLU.

* Doktorand, Institutionen för ekonomi, Sveriges Lantbruksuniversitet, Ultuna.

**Lektor, Institutionen för ekonomi, Sveriges Lantbruksuniversitet, Ultuna samt Jordbruksdepartementet.

*/** Finansiellt stöd från Stiftelsen Lantbruksforskning uppmärksammas tacksamt, författarna är dock själva ansvariga för innehållet i rapporten samt de åsikter som uttrycks i densamma.

1. Bakgrund

Modern jordbruksproduktion blir alltmer mångfacetterad. Specialiseringen blir allt större bland producenter såväl som konsumenter. Jordbruksproduktionen håller också successivt på att få en allt tydligare marknadsorientering. De traditionella produktionskopplade stöden inom EU i synnerhet och västvärlden i allmänhet minskas och tas bort inom ramen för WTO. Stöd som påverkar handeln med jordbruksprodukter anses numera inte lämpliga och den internationella handeln med jordbruksvaror håller långsamt på att få spelregler liknande de för andra varor. Många landbrukare världen över arbetar i mer marknadsorienterade system och den direkta kopplingen till kunderna ökar i många fall.

Modernt lantbruk producerar dock inte bara livsmedel. I den europeiska debatten har under senare år begreppet jordbrukets multifunktionalitet diskuterats flitigt (se t.ex. Mahé, 2001, Cahill, 2001 och Hartle and O'Connel, 2003). Ibland har det hävdats att det finns en "europeisk modell" som i hög grad svarat mot andra hänsyn på endast produktion av livsmedel men som t.ex. Batie (2003) visat är det tydligt att detta inte bara gäller inom EU. Specialiseringen har i och för sig lett till ökad koncentration inom vegetabilieproduktion och animalieuppfödning. I takt med den moderna strukturomvandlingen och förändrade konsumtionsmönster i samhället har dock efterfrågan på annat än livsmedel ökat. En del av denna efterfrågan riktar sig mot det som ekonomer kallar kollektiva nyttigheter, som t.ex. ett attraktivt och öppet odlingslandskap eller en biologiskt mångfald i landskapet.

Professor Janken Myrdal diskuterade en del liknande frågor i en rapport som han kallade "Den nya produktionen – det nya uppdraget" (Ds 2001:68). Precis som det sker en specialisering inom traditionell produktion kan man förvänta sig att konsumenter och producenter blir alltmer specialiserade och avancerade också när det gäller jordbrukets kollektiva nyttigheter. De "varor" och "tjänster" som jordbruket kan erbjuda inom detta område är ofta mer komplicerade än traditionella livsmedel. Det som kan sägas vara det offentliga ansvaret eller det politiskt intressanta inom jordbruket har tydligt ändrat karaktär under senare år. På EU-nivå märks det t.ex. i den diskussion som Veerman (2004) för. I den här rapporten kommer vi dels diskutera teoretiska utgångspunkter för några av jordbrukets s.k. kollektiva nyttigheter men framförallt kommer vi diskutera olika sätt som brukare och "konsumenter" använder sig av för att lösa en del av de problem och den komplexitet som är speciell för de värden som finns i företeelser som öppna landskap, biologisk mångfald och kulturbärande bygder.

Även om det offentliga säkerligen kommer att fortsätta ha ett betydande inflytande inom detta område ser vi redan en växande andel privata initiativ. Under vissa förutsättningar verkar det finnas en tydlig potential för privata lösningar på en del av jordbrukets kollektiva problem. Mot bakgrund av den utveckling vi under senare år haft inom såväl WTO som EU förefaller det rimligt att de offentligt finansierade ersättningarna till jordbruket i framtiden kommer minska och alternativa sätt att trygga ersättning till och produktion av s.k. kollektiva värden i jordbrukslandskapet kan därför förväntas få en allt större betydelse.

Syftet med den här rapporten är att undersöka omfattningen av privata initiativ för att tillhandahålla kollektiva nyttigheter kopplade till svenskt jordbruk och att närmare studera förutsättningarna för att frivilliga grupper skall gå samman och kollektivt engagera sig i ett sådant tillhandahållande. En viktig fråga i detta sammanhang är på vilket sätt lantbruksföretagare kan engageras i sådana initiativ och vad som krävs för att det skall gå att bygga ny verksamhet på liknande initiativ.

1.1 Privata och kollektiva varor

Enligt ekonomisk teori är huvudproblemet med så kallade kollektiva nyttigheter att de är vad man kallar icke-rivaliserande för konsumenterna och att det inte är möjligt eller ekonomiskt lönsamt att utestänga en konsument som inte betalar för ”varan”. Vanliga produkter, sådana varor som vi brukar handla med, har i allmänhet istället egenskaper som innebär att om en individ konsumerar dem kan inte en annan individ konsumera samma vara och speciellt inte samtidigt. Så är det t.ex. med jordbrukets traditionella produkter som livsmedel. En annan förutsättning för att sådan vanlig handel skall uppstå är att det är enkelt att exkludera den som inte betalar för vara. För de flesta av de varor och tjänster vi är vana att handla med gäller villkoren att de har egenskaper som gör att man kan utestänga de som inte betalar och att en individs konsumtion konkurrerar med en annan individs konsumtion. Om man däremot tänker på alla de ”nyttigheter” eller ”kollektiva varor” som kan finnas så är det tydligt att det inte är självklart att det går att stänga ute den som inte betalar eller att den enes konsumtion begränsar den andres möjligheter.

Till jordbrukets kollektiva nyttigheter räknas bl.a. ett öppet landskap, betesmarkernas biologiska mångfald, historiska lämningar i kulturlandskapet och en allmänt attraktiv boendemiljö. Ofta har de egenskaperna att vara just icke-rivaliserande i konsumtion och omöjliga att exkludera konsumenter ifrån. Hur stänger man ute en individ från att njuta av ett visuellt attraktivt landskap? När dessutom lagstiftningen, genom allemansrätten, speciellt anger att man inte får stänga individer ute från mycket av det goda som kan följa med jordbrukslandskapet är det svårt att se hur en marknad för de kollektiva nyttigheterna skulle kunna uppstå.

Enligt ekonomisk teori skall vi inte förvänta oss att privata intressen alls intresserar sig för jordbrukets kollektiva nyttigheter eftersom de är just kollektiva, dvs. de är inte rivaliserande i konsumtionen och det går inte att exkludera någon som inte vill betala från att konsumera dem (dra nytta av dem). Å andra sidan har vi exempel på sammanslutningar som både lyckas organisera sig och driva frågor kopplade till jordbrukslandskapet.¹ Inte minst visar erfarenheter från England detta (se t.ex. Hogde, 2000). Vi vet också att det finns en rad sätt för konsumenterna att faktiskt signalera sin betalningsvilja för kollektiva varor på traditionella marknader (se t.ex. Challen, 2000, för en i huvudsak teoretisk diskussion). Genom olika märkningar tycks det möjligt att omvandla ”vanliga varor” till bärare av egenskaper som traditionellt anses icke-exkluderbara och icke-rivaliserande. Idag går det t.ex. att ”köpa” biologisk mångfald i det

¹ För en mer allmän diskussion om frivilliga organisationer, äganderätter och kollektiva nyttigheter, se Meyer, (1996).

svenska beteslandskapet eller i en regnskog som köparna med stor sannolikhet aldrig kommer att besöka.

1.2 Frivilligt tillhandahållande av kollektiva nyttigheter

Organiseringen av och villkoren för frivilliga överenskommelser och privata initiativ kan mycket övergripande delas upp i två huvudkategorier. Dels de som uppmuntrar till deltagande eller egna initiativ genom positiva incitament som subventioner och ”kostnadslättnader” och dels de där hot som tvingande lagstiftning och finansiella bestraffningar om ett önskat utfall inte inträffar används. Som påpekas av t.ex. Segerson och Miceli (1998) och av Cabugueira (2001), finns ofta inslag av både belöning och bestraffning i samband med frivilliga överenskommelser. Ett bakomliggande hot krävs ofta för att ett frivilligt avtal skall kunna förhandlas fram och följas även om detta avtal innehåller subventioner och kostnadslättnader. Andra faktorer som har en positiv inverkan på frivilligt deltagande och överenskommelser är kommersiellt tryck från konsumenter och intresseorganisationer, fördelar av att agera tidigt och utan tvång samt möjligheter till effektivt utnyttjande av resurser.

Van Huylenbroeck och Whitby (1999) anser att lokala frivilliga system inom jordbrukssektorn lämpar sig bäst som åtgärder för biologisk mångfald och för bevarande av specifika landskap och kulturella objekt. De är dock mindre lämpade för horisontella frågor såsom öppna landskap, betesmarker och våtmarker, där författarna menar att offentliga program passar bättre. Vinster i natur- och kulturvärden är större när åtgärderna anpassas till lokala förutsättningar men kostnaderna för lokalstyrda stöd anses vara högre.

Fördelarna med lokalstyrda stöd och initiativ anses vara dessas förmåga att minska den asymmetriska informationen, dvs. att minska skillnaden i information och kunskap hos t.ex. jordbrukare och de individer som vill ha mer kollektiva nyttigheter. Martimort m.fl. (2005) diskuterar socialplanerarens eller statens problem med risken att brukarna har information som staten, eller statens företrädare saknar och att brukarna använder sådan information till sin egen fördel. Inom ekonomisk teori brukar man tala om problem med ”moral hazard” och det kan t.ex. gälla staten i förhållandet till brukarna. Detta noteras även av Cabugueira (2001) som påpekar att kommunikation är en viktig del i att hantera den asymmetriska informationen och att kommunikationen i allmänhet förenklas av lokala initiativ. Ökad flexibilitet och kostnadseffektiva lösningar, minskad tid för förhandling och implementering samt en nära kontakt mellan parterna nämns som ytterligare fördelar med frivilliga avtal och lokala initiativ av Segerson och Miceli (1998).

Viktiga slutsatser kan dras från tidigare genomförda lokalstyrda initiativ, en sammanställning finns i OECD (2005). För att ett avtal skall kunna nås om tillhandahållande av kollektiva nyttigheter är det viktigt att både miljövärden, landskapsvärden och jordbrukets primärproduktion beaktas. En transaktion (köp av tjänster eller samarbete med en brukare) kan uppstå om sådana värden är väldefinierade och om transaktionskostnaderna kan hållas på en låg nivå. Transaktionskostnader är kostnader för informationsinsamlande, förhandlingar, genomförande och kontroller. Priser för tjänsten eller fördelning av arbetsbördor bestäms ofta genom direkta förhandlingar eller genom explicita bud från endera parten.

Den vanligaste typen av kollektiva nyttigheter som tillhandahålls via lokala privata initiativ eller via grupper är vård av landskapselement och habitatskydd. Betalningsviljan och den allmänna efterfrågan tycks vara större för denna typ av arbete (till skillnad från mer horisontella projekt) i de flesta samhällen, dessutom existerar en rad genomförda exempel som stimulerar till fortsatt engagemang. Grupper arbetar ofta utifrån specifika drivkrafter och intressen och de geografiska områden inom vilka man agerar är ofta små och väldefinierade. Detta är också i linje med de teoretiska och empiriska slutsatserna inom litteraturen om gemensam resurshushållning som specificerar små och väl avgränsade projekt/områden som en faktor för att lyckas. Andra faktorer, som påtalas av t.ex. Agrawal (2001), är små väldefinierade grupper, delad värdegrund, närhet till resursen och stödjande externa institutioner. Alla dessa faktorer är dock knutna till varandra och det är svårt att avgöra vad som är viktigast för ett lyckosamt initiativ. I OECD (2005) är projekten typiskt lokaliserade i turistområden med stora estetiska och biologiska värden eller i jordbruksmarker som riskerar att radikalt förändras på grund av strukturell förändring eller ändrad markanvändning. I praktiken rör det sig ofta om väldigt väldefinierade projekt.

2. Material och Metoder

Vi arbetar alltså med två huvudfrågor: i) hur omfattande är egentligen de samordnade privata initiativen för att få fram kollektiva nyttigheter kopplade till det svenska jordbruket och ii) vilka förutsättningar skall vara uppfyllda för att sådana samordnade privata initiativ skall fungera? Det är viktigt att påpeka att vi endast studerar samordnade aktioner i den här rapporten. Det finns självklart otaliga privatpersoner som anser att de själva vinner så mycket på att t.ex. hålla marken öppen eller bevara en del av ett kulturlandskap att de gör detta utan att få vare sig offentliga stöd eller inkomster från produkter med speciell märkning. Fokus här är de initiativ som tas av t.ex. hembygdsföreningar, miljögrupper eller andra lokala sammanslutningar som på olika sätt tar sig an jordbrukslandskapets positiva externaliteter och kollektiva nyttigheter.

För att svara på den första frågan har vi utgått från två källor. Dels har vi undersökt de initiativ som tas inom ramen för de två rikstäckande miljöorganisationerna Svenska Naturskyddsföreningen (SNF) och Svenska WWF. Dels har vi använt en enkät som skickats ut till ett urval av de organisationer och sammanslutningar som är knutna till Bygdnet och Hela Sverige skall leva. För att få reda på vilka vad SNF och WWF gör kopplat till jordbrukslandskapets kollektiva nyttigheter genomfördes intervjuer med nyckelpersoner inom respektive organisation².

För att undersöka sammordnade initiativ ytterligare genomförde vi sedan fallstudier efter de riktlinjer som finns i litteraturen³. Två grupper användes för att undersöka hur typen av grupp eller de bakomliggande målen för verksamheten påverkar typen av projekt inom jordbrukslandskapets miljö- och kulturnyttor, samt om samarbetet med jordbrukare skilljer sig åt. Intervjuer genomfördes under våren 2006 och analysen gjordes i form av

² Inom SNF intervjuades Gun Rudqvist, ansvarig för jordbruksrelaterade frågor. Inom WWF intervjuades Ola Jennersten som bl.a. ansvarar just för WWF:s project riktade mot jordbrukets kollektiva nyttigheter.

³ Vi har använt oss av Bennet och George (2005) samt Yin (1994).

matchning mot ett mönster av teorier och tidigare fallstudieresultat. Även ett försök till länknings till hur grupperna utvecklas över tiden har gjorts för att utreda vilka som har störst potential till samarbeten med jordbrukare. För fallstudierna ställdes sju frågor vilka analyserades med hjälp av ca 30 intervjufrågor och dokumentation om grupperna. Dessa sju frågor återfinns i appendix I.

3. Resultat⁴

Den information som samlats in med hjälp av enkäten, och genom kontakterna med SNF och WWF, tyder på att de olika föreningar som är engagerade i någon form av produktion eller bevarande av kollektiva nyttigheter i jordbrukets kulturlandskap representerar någonstans mellan 200 000 och 400 000 människor. Om vi antar att ungefär var tionde medlem i dessa föreningar på något vis engagerar sig i den för oss aktuella verksamheten rör det sig om mellan 20 000 och 40 000 människor. Sett till antalet engagerade människor kan det alltså vara ungefär lika många som inom ramen för föreningar, lokala grupper eller miljöorganisationer aktivt arbetar med kollektiva nyttigheter i jordbrukslandskapet som det antal lantbrukare som är engagerade i programmen för bevarande av betesmarker och slåtterängar respektive bevarande av värdefulla natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet.

Våra beräkningar tyder på att den totala aktiviteten inom frivilliga organisationer är så pass omfattande att den kan utgöra upp till 10 procent av det arbete som jordbrukarna gör inom ramen för de offentliga miljöstöden riktade mot liknande åtgärder. Osäkerheten är dock ganska stor. Om vi utgår från enkätsvaren kan vi ange ett intervall för hur omfattande de privata initiativen på mellan ungefär 3 och 15 procent av en beräknad arbetsinsats inom de officiella miljöersättningarna. Med utgångspunkt i skillnaden mellan första omgångens svar på enkäten och de som svarade först efter en påminnelse verkar det rimligt att anta ett intervall på mellan 7 och 10 procent.

WWF har en tydlig strategi i sitt arbete med kollektiva nyttigheter och agerar ofta som drivande kraft för att koppla samman brukare, föreningar och myndigheter. Man använder sin kompetens för att initiera projekt och t.ex. lösa en del koordinationsproblem men försöker sedan se till att projekten kan få en egen bärkraft och kontinuerligt klara sig av egen kraft. Man agerar även som stöd för brukare och föreningar genom att tillhandahålla djur som krävs för att uppfylla kraven för miljöersättningar och man samarbetar med t.ex. ICA för att etablera en märkning som kan leda till kommersiell försäljning av produkter från projekten.

Det är även tydligt att de besvarande SNF-grupperna är väl motiverade och mycket medvetna om vad de gör och varför de gör det de gör. I 34 av de 38 svaren på motiven för verksamheten anges biologisk mångfald. Det framgår av undersökningen att frågor som biologisk mångfald och miljövard kan leda till ett engagemang inom ideella grupper som i sin tur leder till mindre vertikala projekt. På regional nivå kan dessa grupper engagera sig med andra organisationer och genomföra diskreta (över några år löpande) projekt av

⁴ För mer utförliga resultat, beräkningar och matchningstabeller hänvisar vi på grund av omfångsbegränsningar till arbetsrapporten med samma namn.

lägre intensitet med fokus på information, utbildning och riktat, lokalt, horisontellt arbete. Samarbetet med brukare är inte på samma sätt kopplat till kontinuerligt arbete och t.ex. egen djurhållning.

Lokala grupper med ett fokus på sysselsättning och landsbygdsutveckling leder möjligtvis till en tydligare koppling till jordbrukare och till besöksnäringen. En annan drivkraft ger en annan typ av arbete som i det undersökta fallet ledde till kontinuitet och större samverkan med lokala brukare. Steget blir då inte långt till produktion, saluförande eller stöttande av lokalproducerade ekologiska produkter. Engagerade människor som ser att de gemensamt kan åstadkomma en förändring tycks inspirera till utökad verksamhet. De problem som identifierats i teorin har åtminstone delvis fått lösningar som inte är de förväntade. Problem med att samla ”efterfrågan” och problem med att vissa nyttigheter saknar både exkluderbarhet och rivalitet går tydligen att överbrygga i vissa fall. Ett samlande intresse för den egna bygden eller för miljö tycks fungera som en viktig förutsättning i dessa sammanhang.

4. Diskussion

Jordbrukspolitiken orientering bort från stöd till produktion av traditionella varor och ökade fokus på kollektiva nyttigheter tycks ha en parallell utveckling inom frivilliga organisationer. Uppenbarligen finns det ett utbrett intresse för att engagera sig i det agrara kulturlandskapets värden och även om det enligt ekonomisk teori kommer att vara svårt att hitta privata entreprenörer som försöker tillhandahålla och sälja sådana nyttigheter finns det uppenbarligen en rad exempel på aktiviteter inom området.

I enlighet med den gängse teorin tyder våra undersökningar dock på att det än så länge inte omsätts några summor av nationell betydelse för att via privata initiativ ta fram kollektiva nyttigheter kopplade till jordbrukslandskapet. Vad som kanske är mer förvånande är att det istället finns så många organisationer och så omfattande verksamhet, speciellt mot bakgrund av de teoretiska svårigheterna med att lyckas skapa en intresseförening.

Kanske kan det vara så att den privata nyttan som många upplever sig ha i relation till kulturlandskapet i och för sig inte är så stor att den enskilt motiverar vare sig ett eget eller ett kollektivt agerande, men att den om den kombineras med andra saker kan öka så att den sammanlagda privata nyttan är tillräckligt stor. Om nyttan av att njuta av ett vackert, historiskt intressant och miljömässigt attraktivt landskap kombineras med t.ex. den sociala nyttan av att höra hemma i en förening eller med nyttan av att äta svenskt nötkött kan plötsligt efterfrågan på den kollektiva nyttigheten omsättas i en individuell handling eftersom det sammanlagda värdet då kan överstiga den privata kostnaden.

Den sociala dimensionen kan mycket väl vara av stor betydelse i detta sammanhang. Det är möjligt att det finns sociala mönster, i likhet med de som Elinor Ostrom identifierat i sin tidigare forskning om kollektiva lösningen på förvaltning av gemensamma resurser, som gör att grupper kan komma runt problemet med ”snålskjutsbeteende”.

Ur den här studiens första del framgår det tydligt att det finns en omfattande frivillig verksamhet riktad mot jordbrukslandskapet, trots att kulturlandskapet är en typisk kollektiv nyttighet och trots att det redan finns en omfattande statlig verksamhet med stora och breda miljöstödd. Här finns med andra ord en stor potential för lantbrukarna, att på olika sätt knyta kontakter med sådana initiativ.

Genom intervjuerna i rapportens andra del visas en möjlig väg för en affärsmässig verksamhet kopplad till kulturlandskapet. Den ena av de två grupper som ingår i fallstudien kan utgöra en mall för den potential som säkerligen finns på många ställen runt om i Sverige. I detta lokala exempel finns tydliga paralleller till det arbete som WWF bedriver på nationell (och internationell) nivå.

En nyckelförutsättning för utvecklingen av mer affärsmässig verksamhet från lantbrukarnas sida är självklart att det finns en tydlig efterfrågan och någon som kan betala de insatser som eventuellt behöver göras. Idag är staten och EU den fullständigt dominerande parten för en sådan betalningsförmåga. Det intressanta med fallstudien och med t.ex. WWF är att det tydligen går att kanalisera individens efterfrågan mycket mer direkt genom frivilliga initiativ.

Utöver staten som köpare av tjänster riktade mot det som traditionellt setts om jordbrukets kollektiva nyttigheter finns idag också andra sammanslutningar. Genom att individer organiserar sig i hembygdsföreningar eller andra lokala klubbar lyckas de samordna en diffus efterfrågan på lokala kollektiva nyttigheter. I ett initialt skede kan lantbrukare få stimulerande kontakter och bygga upp användbara nätverk genom att på olika sätt delta i sådana initiativ.

När sådana lokala intresseföreningar vuxit sig större finns det uppenbarligen ett utrymme för att agera mer aktivt med initiativ som också löser en del av problemen med att tillhandahålla en så komplex vara som ett betat kulturlandskap i jordbruket. Den lokala föreningen erbjuder inte bara en tydlig lokal identitet som tycks kunna skapa intresse och ansvar för närmiljön. Genom att skapa en sådan lokal identitet tycks det också möjligt att använda den identiteten till att skapa ”exkluderbara varor” som är tydliga bärare av icke-exkluderbara och icke-rivaliserande värden. Möjligen är det samhörighetskänslan som kan fungera som grund för att lokal märkning kan leda till att efterfrågan på så kallade kollektiva nyttigheter internaliseras i traditionella jordbruksprodukter.

Lantbrukarna kan med andra ord skaffa sig två nya inkomstkällor i en process som den som speglas i fallet P3/P4, dels som utförare av en rad ”landskapstjänster” i den lokala miljön, dels som producent av ”lokalt producerad mat” som genom märkning också bär kollektiva värden till konsumenterna. Det förefaller rimligt att en utveckling av detta slag tar sin början i en stark och engagerad lokal förening och en öppen och framåtarbetande lantbrukare. Om den lokala föreningen fortsätter att växa är det dock troligt att också lantbrukarens motpart har ett intresse av att växa. Detta förefaller extra troligt om man vill lyckas skapa lokalt märkta produkter som genom en tydlig identitet förknippas med en välkänd miljö och tydligt identifierad lantbrukare. Skall man få en omsättning som gör sådana produkter kostnadsmässigt attraktiva behövs säkerligen oftast fler lantbrukare. Exemplet från Österrike illustrerar svårigheterna att få ut ett betydligt högre

pris, även om produkterna förknippas med attraktiva miljöer. Det är möjligt att det är mycket svårare att få ut ett sådant merpris från turister än från lokalbefolkningen som genom föreningssamverkan kan känna sig delvis ansvarig för både produkterna och det som produkterna är bärare av.

Om exempel P3/P4 och de initiativ som bl.a. WWF tagit är början på en större utveckling verkar det rimligt att lantbrukarna kommer ha ett behov av att samordna sig på lokal nivå. Om det är ett starkt lokalt engagemang som utgör grunden för organisationen av efterfrågan på jordbrukets kulturlandskap förefaller det rimligt att samordningen av lantbrukare också sker lokalt, för att stärka den lokala anknytningen och identiteten.

På motsvarande sätt kan man tänka sig att intressen som riktar sig mot artbevarande och biodiversitet i allmänhet inte alls har samma starka behov av en lokal identitet. I den mån det går att kommersialisera ett sådant intresse förefaller det därför rimligare att man skulle kunna ha en generell, mer anonym, nationell eller internationell märkning. Även om det finns embryon till marknader för produkter som är tydliga bärare av generell biodiversitet så är det uppenbarligen inte något som varit lättsålt till dags dato. Kanske är det lättare att addera en sådan egenskap hos en livsmedelsprodukt till en starkt lokal förankring och att få ut ett mervärde den vägen än vad det är att sälja på just denna egenskap isolerat.

Våra resultat tyder på att det finns en stor och troligen växande potential inom kommersialisering av företeelser kopplade till jordbrukslandskapets kollektiva nyttigheter men eftersom vi ännu inte ser mycket av sådana produkter eller produkter som är bärare av sådana värden krävs det säkerligen att en rad olika faktorer sammanfaller för att man skall lyckas utveckla potentialen.

Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv ter sig riktade statliga stöd fortfarande nödvändiga för den kontinuerliga skötseln av hela landskapet och kulturelementen. Stiftelser och lokala organisationer har idag inte de ekonomiska möjligheterna eller engagerade medlemmar så att det räcker för att bedriva landskapsvård på den nivå som krävs, exemplen från Nya Zeeland och Storbritannien talar också för detta. Brukarna har maskiner och stora arealer som idag bara nås genom det statliga menysystemet. Att finansiera lokala grupper skulle dock till en viss del kunna öka engagemanget även hos brukarna och skulle även vara en möjlighet att styra stödet till de områden grupperna anser viktiga. I det ena fallet i vår undersökning (P5) kan det tänkas vara marker med höga naturvärden och bevarandenyttor som är mest intressanta medan det i det andra fallet (P3/P4) kan tänkas vara marker av stort värde för landskapets estetik och inverkan på samhället och besöksnäringen.

5. Publikationer och övrig resultatförmedling till näringen

- Denna rapport bygger på en mer omfattande rapport med samma namn som kommer att tryckas vid institutionen för ekonomi, SLU.

- Två (2) engelskspråkiga vetenskapliga artiklar har skrivits och skall skickas in till relevanta tidskrifter under året 2006.
- Ett halvdagsseminarium/workshop planeras till hösten 2006 med inbjudna grupper, akademiker, myndighetsföreträdare samt SLF.

Appendix I

Fallstudiefrågeställningar

1. Bildas nya grupper för att arbeta med jordbrukslandskapets kollektiva nyttigheter eller tas dessa frågor upp i andra redan existerande grupper? Växer initiativen till större nätverk eller förblir de fokuserade på specifika frågor?
 2. Bidrar medlemmarna med tid eller pengar och med vilken intensitet?
 3. Vilken typ av kollektiva nyttigheter tillhandahåller vanligtvis privata initiativ? Små väldefinierade projekt av bevarandetyper eller större landskapsvårdande projekt? (Test av Van Huylenbroe & Whitby (1999)).
 4. Fungerar initiativen som substitut eller komplement till de statliga programmen? Tränger de ut statliga program eller stimulerar de till ett ökat deltagande?
 5. Är projekten som genomförs av diskret eller kontinuerlig karaktär?
 6. I vilken utsträckning arbetar grupperna tillsammans med en jordbrukare och andra organisationer? Hur ser detta samarbete ut och förekommer ekonomiska transaktioner? Vid transaktioner, hur bestäms ersättningen? Stöttas jordbrukarna direkt eller indirekt?
 7. Hur är rättigheter definierade mellan grupperna och privata markägare? Hur tillåts grupperna att agera på andras mark?
-